

ŁUKASZ KOSIŃSKI

MŁODOŚĆ I WYCHOWANIE
ŚWIĘTEGO KOLUMBANA STARSZEGO

YOUTH AND UPBRINGING OF SAINT COLUMBA

A b s t r a c t. Early Medieval Ireland was a scene of intense activity of numerous clergymen, whose life hugely influenced Irish history. Some of these figures are commemorated in an extensive textual legacy – usually in the form of legends or hagiographic works. One of such persons is Saint Columba – an Irish monk living in the 6th century. The oldest text about the history of his life, *Vita Sancti Columbae*, composed by Adamnan, brings valuable information about the abbot's life. This literary resource constitutes vital research material as it offers an insight, among other things, into the image of the Iro-Scottish ideal of sanctity, as exemplified by the profile of the main protagonist. Columba's exceptional traits manifested themselves already in his youth – or in his prenatal stage, to be precise. *Vita* contains a lot of examples to prove the magnificence of the monk. The majority of the descriptions contained in the book display features that are typical of this kind of literary source. These typical motives include prophecies as for future acts of the saint-protagonist, description of the miracles he performed and of the education he obtained in a number of monastic communities. Irish monks experienced an enormous need to pursue their intellectual peregrinatio in order to shape their spirituality. The example of the story of Saint Columba's youth can be used to highlight the textual elements that were fundamental in depicting the protagonist in a hagiographic text.

Translated by Konrad Klimkowski

Key words: Saint Columba, monasticism, Ireland, education, hagiography, Early Middle Ages, Iro-Scottish church.

Kolumban Starszy jest jednym z najważniejszych świętych Kościoła irszkockiego. Zapisał się w znaczący sposób w historii Irlandii oraz Szkocji. Tradycja pozostawiła nam rozliczne świadectwa o jego działalności, zarówno w rodzimych (iryjskich) tekstach hagiograficznych, kronikach, rocznikach irlandzkich, jak też w źródłach powstałych poza Zieloną Wyspą. Najstarszy żywot Kolumbana, *Vita Sancti Columbae*, spisany został pod koniec VII wieku przez dziewiątego opata Iony – Adamnana. Dzieło to zawiera informacje o wielu cudach, których dokonać miał święty i wskazuje, że jego niezwykłość widać było już w okresie dzieciństwa. W niniejszym artykule skupimy się właśnie na młodości oraz edukacji świętego założyciela ośrodka klasztorowego na wyspie Iona.

Najczęściej przyjmuje się, iż przysły święty urodził się 7 grudnia 521 roku, w małej wiosce Gartan na terenie późniejszego hrabstwa Donegal¹. W Irlandii wczesnośredniowiecznej 7 grudnia uznawany był za datę śmierci świętego Buitne. Fakt, iż Kolumban urodził się właśnie wtedy, przyjmowano za wielką łaskę dla mieszkańców Irlandii, gdyż była to zapowiedź wielkich czynów, których miał on dokonać w przyszłości², niejako przejmując i kontynuując dzieło swego poprzednika. W rzeczywistości jednak narodziny świętego w Gartan w Donegal jasno poświadczone zostały dopiero w jednej z homilii pochodzącej z XII wieku³. Odnotowały je także roczniki irlandzkie. Zapis sygnowany rokiem 518, pochodzący z *Chronicon Scotorum*, donosi nam o przyjsciu na świat Kolumbana⁴. Pod rokiem 519 zamieszczono tę informację w *Rocznikach z Ulsteru*, poświadczając, iż w tym samym dniu zmarł Buite, syn Bronacha, a fakt ten powtórzony został pod rokiem 523⁵. Zdecydowanie najwięcej informacji o narodzinach świętego zawierają zapiski w *Rocznikach z Tigernach*. Odnotowano w nich, iż Kolumban był wysoko urodzony, nazywano go zaś mądrością Erynu, wielkim światłem, czy synem sprawiedliwości⁶. W większości jednak badacze skłonni są przyjmować, iż

¹ J.J. Ó RIORDAIN, *Early irish saints*, Dublin: The Columba Press 2001, s. 27.

² J. STRZELCZYK, *Iroszkoci w kulturze średniowiecznej Europy*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1987, s. 41.

³ *Adomnan of Iona*, ed. by R. Sharpe, London: Pinguin Books 1995, s. 9.

⁴ *Chronicon Scotorum 518*, w: Corpus of Electronic Texts, ucc.ie/celt/published/T100016/index.html, (dalej: jako CS), dostęp 13.04.2013.

⁵ *The Annals of Ulster 519*. w: Corpus of Electronic Texts, ucc.ie/celt/published/T100001A/index.html, dostęp 13.04.2013; *The Annals of Ulster 523*.

⁶ *Annals of Tigernach 520*, w: Corpus of Electronic Texts, ucc.ie/celt/published/T100002A/index.html, dostęp 13.04.2013.

święty urodził się w roku 521⁷. Data ta potwierdzona została także w *Rocznikach z Inisfallen*⁸.

Zgodnie z kanonem, przyjętym w tekstach hagiograficznych oraz w wielu dziełach o proveniencji pogańskiej, matka Kolumbana miała widzenie, w którym zobaczyła przyszłość swego syna. Z *Vita Sancti Columbae*, napisanego w sto lat po śmierci świętego przez jego następcę Adamnana z Hy, dowiadujemy się, iż – jak dawniej wierzono – podczas snu aniołowie pokazali kobiecie, że jej jeszcze nienarodzony syn zrodzi się w „blasku” kwiatów, a Opatrzność Boża będzie nad nim czuwać. Przeniesie on również niezliczoną ilość dusz do królestwa niebieskiego. W śnie ukazała się jej także piękna dekoracja z kwiatów, szybko znikła jednak, a gdy kobieta zapytała jednego z aniołów, dlaczego tak się stało, ten odpowiedział, iż jest to cena jego wielkości i zapowiedział jej, że aby przepowiednia się dopełniła, musi szybko oddać swego syna na nauki duchowe⁹. Wielkość Kolumbana zapowiedzieć miał oprócz tego najśłynniejszy święty Irlandii – Patryk z Armagh, który stwierdził, iż „będzie on mędrce, prorokiem, poetą, czystym i jasnym, który nigdy nie wypowie fałszu¹⁰. Podobną przypowieść o przyszłych losach świętych znajdujemy w żywotach świętej Brygidy z Kildare¹¹ oraz świętego Ko-

⁷ Za tą datą optuje choćby Richard Sharpe, autor jak do tej pory najpełniejszego wydania żywota Kolumbana pióra Adamnana. Por. *Adomnan od Iona*, ed. R. Sharpe, s. 9.

⁸ *Annals of Inisfallen 521*, w: Corpus of Electronic Texts, ucc.ie/celt/published/T100004/index.html, dostęp 13.04.2013.

⁹ *Adomnan III I*, ed. by R. Sharpe, s. 205-206.

¹⁰ B. GIEREK, *Tradycja celtycka w życiu religijnym współczesnego społeczeństwa irlandzkiego*, Kraków: Avalon 2002, s. 59.

¹¹ Według legend o niezwykłości, jaką odznaczała się Brygida, wiedzano już przed jej urodzeniem. Narodziny świętej, jak dawniej wierzono, zapowiedzieć mieli przedstawiciele zarówno starej wiary, tj. druid (tradycja nie pozostawiła nam jego imienia), jak też chrześcijaństwa w osobie biskupa Mela. Druid przepowiedział iż „cudowne będzie dziecko podobnego do niego nie będzie na ziemi”. Bretoński biskup zwrócił się natomiast do matki ojca świętej Dubthacha, która nie była matką Brygidy, słowami „Twoje potomstwo będzie służyć potomstwu niewolnicy, ale jej nasienie przyniesie korzyść twojemu”, B. GIEREK, *Tradycja celtycka w życiu współczesnego społeczeństwa irlandzkiego*, Kraków 2002, s. 60; Marie Heaney, powołując się na legendy irlandzkie, pisała natomiast, iż informację o wyjątkowości Brygidy Dubthach otrzymał od druida, któremu zamierzał sprzedać matkę przyszłej świętej, gdyż jego żona była o nią zazdrosna, podając także, iż „córka, którą nosi ona w łonie, będzie osobą niezwykłą i sławną, jaśniejącą jak słońce pomiędzy gwiazdami”, M. HEANEY, *Za dziewiątą falą. Księga legend irlandzkich*, Kraków: Znak 1996, s. 230. Fakt, iż narodziny świętej przepowiedziane zostały przez kapłanów dwóch religii, podkreśla przenikanie się kultury celtyckiej i chrześcijańskiej w Irlandii wczesnośredniowiecznej. Bożena Gierek, odwołując się do źródeł, przytoczyła także prorocstwo druida odnośnie do narodzin Brygidy, które, jak dawniej wierzono, w pełni się dokonało: „dziecko, które narodzi się o poranku, przy promieniach słońca, ani wewnątrz

lumbana Młodsze¹². Chrześcijaństwo celtyckie przesiąknięte było wątkami pogańskimi, dlatego nie dziwi fakt, iż cudowne wydarzenia miały miejsce także w związku z narodzinami największego bohatera celtyckiego – Cuchulainna. W *Tain Bó Cuailnge* zapisano, iż pierwsze dziecko Deichtine, matki bohatera, zmarło po kilku latach. Podczas jednej z uczty do ucha kobiety weszło małe stworzenie, dzięki czemu stała się brzemienna. Miała ona wtedy również wizję, w której pewien mężczyzna powiedział jej, iż znowu urodzi syna i powinna mu dać na imię Setanta¹³.

Kolumban Starszy, podobnie jak wielu innych świętych iroszkockich, był szlachetnie urodzony. Święty przez swego ojca Fedhlinidha, członka rodu Cenel Conail¹⁴, spokrewniony był z półlegendarnym Niallem od Dziewięciu Zakładników, który niegdyś był królem całej Irlandii¹⁵. Matką Kolumbana, jak dawniej sądzono, była równie wysoko urodzona Eithne, pochodząca z Cathair Mor,

domu, ani na zewnątrz, wyprzedzi każde dziecko w Irlandii”. GIEREK, *Tradycja*, s. 60; *Life of St Brigit*, w: *Corpus of Electronic Texts*, ucc.ie/celt/published/T201010/index.html, dostęp 13.04.2013. Według przekazów Brygida narodziła się w momencie, gdy jej matka przekroczyła jedną stopą próg domu. Została ona następnie obmyta przez matkę mlekiem, które ta trzymała przez cały czas porodu. Zgodnie z Bethu Brigitte, matka świętej miała pójść po mleko i po powrocie zaczęła rodzić, *Bethu Brigitte 1*, w: *Corpus of Electronic Texts*, ucc.ie/celt/published/G201002/index.html, dostęp 13.04.2013.

¹² W jego żywocie pióra Jonasza z Bobbio zapisano, iż „Matka jego bowiem gdy była już brzemienna, pewnej cichej nocy, pogrążona w głębokim śnie, ujrzała wylaniające się z jej łona słońce. Lśniło ono niezwykłym blaskiem i dawało wielką jasność światu. Niewiasta ta, gdy sen opuściła a wstającą jutrenka rozproszyła mroczne ciemności, najpierw sama, w skrytości ducha pełna wahań i radości, rozważała sens tego objawienia, następnie szukała pomocy sąsiadów, których nabyta wiedza uczyniła biegłymi w wielu sprawach, prosząc, by serca tych mędrców odkryły przed nią znaczenie tego widzenia. Wreszcie po dokładnym rozważaniu mędrcy odpowiedzieli jej, iż nosi ona w swym łonie człowieka o wyjątkowych zaletach charakteru”. *Żywot Kolumbana 2*, Pisma Starochrześcijańskich pisarzy, t. 60, oprac. J. Strzelczyk, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej 1995, s. 190.

¹³ Tym mężczyzną był bóg Lugh. Por. *Tain czyli Urowadzenie stad z Cuailnge*, tłum. E. Bryll, M. Goraj (dalej: jako *Tain* tłum. E. Bryll), Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 1983, s. 35; *The Tain: from the Irish epic Tain Bó Cuailnge*, trans. T. Kinsella (dalej: *The Tain*), Oxford: Oxford University Press 1970, s. 23. K. NOWACKI, *Cuchulainn – bohater w społeczeństwie mitycznej Irlandii*, Poznań: Towarzystwo Polsko-Irlandzkie 2004, s. 25.

¹⁴ Była to jedna z gałęzi rodu Ui Neill, która w swoim czasie władała terenami obecnych hrabstw Tyrconell, Tyrone, oraz Donegal. Por. C.D. MONTALEMBERT, *Saint Columba Apostle of Caledonia*, New York 1868, s. 3.

¹⁵ RIORDAIN, *Early irish saints*, s. 27, J. RYAN, *Irish monasticism, origins and early development*, Dublin: The Talbot Press Limited 1992, s. 120. Była to linia dawnych najwyższych królów. J. J. Ó Riordain podawał nawet, iż przez 700 lat jego ród miał 41 *ard ri*. Por. tamże.

rodu który niegdyś panował w prowincji Leinster¹⁶. Późniejsza tradycja została nam także krótki rodowód Kolumbana, zapisany w jednej z legend¹⁷.

Ród ojca świętego panował w tym czasie nad innymi gałęziami Ui Neill w północno-zachodniej Irlandii, ale swe wpływy rozciągał także na południe, na równinę Brega. Bliscy Kolumbana byli jednymi z najpotężniejszych ludzi w Irlandii, co niewątpliwie pomogło mu w przyszłości¹⁸. Podobny topos zastosowany został w przypadku Cuchulainna, który także miał w swej rodzinie królów. Jego matka była siostrą króla Conchobora, jednego z potężniejszych władców legendarnej Irlandii. Według legend, sam Cuchulainn był natomiast synem boga Lugha¹⁹.

Wydaje się także wysoce prawdopodobne, iż rodzice świętego Kolumbana w chwili jego narodzin byli jeszcze poganami²⁰. Fakt ich pobożnego życia byłby zaznaczony w tekstach hagiograficznych. Co prawda, zarówno ojciec świętego, jak też sam Kolumban, nigdy nie sprawowali władzy świeckiej²¹. Wydaje się jednak, iż również do ojca świętego – Fedhlinidha odnieść możemy pewną zależność. W Irlandii VI wieku mówić należy o sojuszu między królami i duchownymi, którzy wspierali się wzajemnie swymi wpływami w najróżniejszych kwestiach. Trudno natomiast twierdzić, iż wszyscy władcy irlandzcy w VI wieku byli gorliwymi wyznawcami chrześcijaństwa²², nawet jednak oni doceniali potęgę polityczną, kulturową i edukacyjną nowej wiary i posyłali swe dzieci na naukę do klasztorów. Motyw pogańskich rodziców jest zresztą dość rozpowszechniony, na przykładzie świętych z III-IV wieku pisał o tym wątku Przemysław Nehring²³.

¹⁶ STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 41.

¹⁷ Podobne zabiegi zastosowane zostały w przypadku jednego z żywotów świętej Brygidy, a mianowicie w pochodzącym z IX wieku i napisanym zlatynizowanym językiem irlandzkim *Bethu Brigitte*. Por. L. GREGORY, *O świętym Brendanie żeglarzu tudzież o innych świętych i bohaterach Irlandii*, Kraków: Oficyna Literacka 1998, s. 16.

¹⁸ *Adomnan of Iona*, ed. R. Sharpe, s. 247-248.

¹⁹ D. MERSEY, *Słynni wojownicy: legendy i historia*, Warszawa: „Klub dla Ciebie” 2009, s. 297.

²⁰ *Adomnan of Iona*, ed. by R. Sharpe, s. 10.

²¹ STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 41.

²² Chrztu nie przyjął najpewniej Brude mac Maelchon, władca Piktów, wśród których działał w swoim czasie Kolumban Starszy.

²³ P. NEHRING, *Topika wczesnych łacińskich żywotów świętych: Od Vita Antonii do Vita Augustii*, Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1999, s. 68, W tym przypadku mówi się często o wstąpieniu do stanu duchownego niejako na przekór rodzicom, co miało być dodatkową trudnością. Nowochrzczeńcami byli natomiast rodzice świętej Brygidy.

Niezależnie od faktu wiary rodziców Kolumbana, przyszły święty dość szybko przyjął chrzest. Nie są jednak znane dokładne okoliczności, gdzie ów obrzęd miał miejsce. Istnieje co do tego jednak kilka hipotez. Jerzy Strzelczyk podawał w jednej ze swoich prac, iż do chrztu doszło zapewne w Tulach-Dubhglaise, które znajdowało się niedaleko Gartan²⁴, czyli w pobliżu miejsca narodzin świętego. D.A. Bullough stwierdzał natomiast, iż święty Kolumban ochrzczony został w bliżej nieokreślonej świątyni w rejonie Douglas²⁵. Ze źródeł wiemy natomiast, że chrztu przyszłego świętego dokonał Cruithnechan²⁶, do którego młodzieniec został następnie oddany na wychowanie²⁷. Świętego ochrzczono zaś imieniem Columcille. Podkreślając wielkość świętego, jego imię tłumaczy się często jako „Gołąb Kościoła”. Możliwe również, iż święty na chrzcie otrzymał imię Colum i z tym imieniem wstąpił do swego pierwszego klasztoru, a dzięki pobożnej posłudze i częstym wizytom w kościele do Kolumbana przywarł przydomek „cille”, czyli kościół, dając imię w formie, pod jaką znamy je obecnie²⁸. Łacińska forma jego imienia brzmiała Columba, a imię to często wiązane było z irlandzkim Colman, jak też łacińskim Columbanus. Adamnan zresztą kilkakrotnie używa form Colman, czy Columbanus, pisząc o świętym Kolumbanie²⁹. Zdaniem profesora Richarda Sharpe’a same formy imienia świętego, które tłumaczyć możemy jako gołąb, miały charakter symboliczny, gdyż ukazywały czuwającą nad nim nieustanną Opiekę Bożą³⁰. Jak się zdaje, jego pierwotnym (pogańskim?) imieniem było Crimthann, co tłumaczy się często jako lis³¹ lub

²⁴ STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 42; J. PRZYBYŁ, *Święty Kolumba, misjonarz, cudotwórca, opat. W 1400 rocznicę śmierci*, „Rocznik Teologiczny” 1991, z. 1-2, s. 95.

²⁵ D.A. BULLOUGH, *Columba, Adomnan and the achievement of Iona*, Part I, „The Scottish Historical Review” 1964, s. 117. Miejscowość ta znajduje się na południu Irlandii w dzisiejszym hrabstwie Cork. Koncepcja głosząca, iż Kolumban ochrzczony został właśnie tam, może być więc przejawem łączenia postaci Finniana z Merville i Finnbarra z Corku.

²⁶ Najpewniej jest to Crimthann (Crymthann), nauczyciel znany z żywota świętego Declana z Ardmore. Por. *Vita Declani I*, w: *Vitae Sanctorum Hiberniae*, ed. by Ch. Plummer (dalej: VSH), vol. 2, Dublin: Four Courts Press 1997, s. 32.

²⁷ F.A. FORBES, *Life of saint Columba, Apostle of Scotland*, Manchester 1919, rozdz. I, Praktyka oddawania synów na wychowanie do kapłanów, którzy dokonali także ich chrztu, była dość częstym zwyczajem, skądinąd wiemy, iż święty Comgall pobierał pierwsze nauki u Feidhlinidha, który również ochrzcił go. Por. *Vita Comgalli 6*, VSH, vol. 2, s. 5.

²⁸ PRZYBYŁ, *Święty Kolumba*, s. 95; RIORDAIN, *Early Irish saints*, s. 28, HEANEY, *Za dziewiątą falą, księga legend irlandzkich*, s. 164-165.

²⁹ *Adomnan of Iona*, ed. by R. Sharpe, s. 242-243.

³⁰ Tamże.

³¹ T. CAHILL, *Jak Irlandczycy ocalili cywilizację?*, Poznań: Media Rodzina of Poznań 1999, s. 170.

wilk³². Jeden z biografów świętego, pochodzący z jego rodu Magnus O'Donnell zakładał, iż na chrzcie Kolumban otrzymał imię Crimthan, tłumacząc je jako przebiegły³³.

Nadanie imienia stanowiło ważny moment przejścia chłopca spod opieki rodziny-rodu do innej społeczności, która zapewniała mu ochronę i odpowiednie przywileje. Było to również elementem pewnej przyjętej konwencji hagiograficznej. Działo się tak zarówno w Irlandii chrześcijańskiej, jak i pogańskiej. Stąd znane są epizody z życia wielu bohaterów celtyckich, którzy musieli pokonać najróżniejsze próby, by spełnić swe przeznaczenie. Jak zaznaczał jeden z największych badaczy dawnej tradycji E. Mioletinski, motyw ten jest też bardzo popularny w mitach³⁴. Od najmłodszych lat bowiem Cuchulainn pokonywał swych rówieśników, jak też starszych od siebie, we wszystkich możliwych konkurencjach³⁵. W związku ze zwycięstwami tego celtyckiego herosa zaobserwować można jeszcze jedną zależność. Obie strony, za poparciem króla Conchobora, gwarantują sobie bezpieczeństwo, przez co ukazuje się wyższość autorytetu grupy nad autorytetem jednostki³⁶. Jest to bowiem typowy przykład inicjacji³⁷. Podobną zależność między członkami wspólnoty widać również w zgromadzeniach zakonnych. Warto powrócić także do kwestii doboru imion w przypadku bohaterów pogańskich, ponieważ widać jasno, iż tak jak święty Kolumban musieli oni na własne imiona niejako „zasłużyć” różnymi niezwykłymi dokonaniem³⁸.

³² L. MENZIES, *Saint Columba of Iona, a study of his life, his life, and his influence*, London 1920, s. 3.

³³ W. FALARSKI, *Podróże po Irlandii monastycznej*, Poznań: W drodze 2006, s. 137.

³⁴ E. MIELETINSKI, *Poetyka mitu*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1981, s. 281.

³⁵ MERSEY, *Słynni wojownicy*, s. 297.

³⁶ NOWACKI, *Cuchulainn*, s. 27.

³⁷ MIELETINSKI, *Poetyka*, s. 281-282.

³⁸ Znana jest bowiem legenda zapisana w poemacie *Tain Bó Cuailnge*, która głosi, iż Setanta dzięki swej świetnej postawie w grze w piłkę zaproszony został na ucztę do kowala Caulanna. O przybycie poprosił go sam król Conchobor. Chłopiec zaznaczył jednak, iż najpierw musi dokończyć grę. Król przystał na to, gdy jednak gospodarz spytał go czy ktoś jeszcze przybędzie, Conchobor zapomniał wtedy o Setancie. Caulann spuścił więc swego wielkiego psa by ten strzegł dobytku. Gdy Setanta przybył na miejsce, pies zaczął straszliwie ujadać, a goście zgromadzeni w domu przelękli się, iż już po chłopcu. Gdy przybyli na miejsce okazało się, że Setanta jest cały i zdrowy, a pies nie żyje, uduszony przez piłkę do gry. Większość była tym faktem uradowana, tylko Caulann rozpaczał, iż stracił swego psa, i teraz cały jego dobytek zostanie rozkradzony. Setanta zgłosił się wtedy, iż dopóki nie wychowa odpowiedniego psa, sam będzie strzegł jego gospodarstwa. Stał się więc wtedy Cuchulainnem,

Wiemy także, iż Kolumban miał brata o imieniu Eoghan oraz trzy siostry. Nie było mu jednak dane długo z nimi przebywać³⁹. Konieczne było szybkie przeznaczenie go do życia klasztornego, gdyż święty od początku przejawiał gorliwość, jak też to, że został wybrany i miał kontakt ze światem duchowym⁴⁰. Już w okresie dzieciństwa rodzice Kolumbana widzieli geniusz swego syna oraz jego predyspozycje do życia duchowego i – jak dawniej czyniono – postanowili więc oddać go na nauki⁴¹. Zwyczaj, by przekazywać dziecko na wychowanie bliskiej rodzinie, ale też niekiedy obcym, lecz cnotliwym mężczyznom, był zresztą w tym czasie bardzo popularny⁴². Gdy zaś chodzi o dzieci z królewskiego rodu (a do takich zaliczyć trzeba przecież Kolumbana), wychowanie ich było wielkim zaszczytem, stąd zapewne wielu możnych i duchownych zechciało opiekować się przyszłym świętym⁴³. Znamy bowiem podobną sytuację zapisaną w legendach o Cuchulainnie, w której to liczni możni rywalizują ze sobą, by móc opiekować się bohaterem⁴⁴.

Jak zostało wcześniej wspomniane, pierwszym nauczycielem Kolumbana był miejscowy kapłan Cruitnechan⁴⁵, który nauczył chłopca świętych pism, modlitw oraz dał mu przykład chrześcijańskiego życia, przez co Kolumban oddał się Bogu. Jak zaznaczył ojciec J. Ó Riordain, to właśnie w tym okresie rówieśnicy z tego powodu, iż często chodził do kaplicy, nazywali go „gołębkiem” Kościoła⁴⁶. Decyzja tego młodego, dobrze urodzonego człowieka, miała także szersze konsekwencje. Kolumban, mając pewne szanse na objęcie

czyli psem Caulinna. Por. *Tain*, tłum. E. Bryll, s. 95-96; *Tain*, s. 81-83. Inny bohater celtycki zwany Finnem, gdy jeszcze miał na imię Demne, w jednej z wersji legendy pokonał całą gromadę rówieśników w grze w hurling, a po zwycięstwie dowódca zamku, nieopodal którego odbywała się gra, powiedział, iż z powodu swych rudych włosów od teraz zwany będzie Finn. Por. HEANEY, *Za dziewiątą falą*, s. 164-165.

³⁹ MENZIES, *Saint Columba*, s. 3.

⁴⁰ FORBES, *Life*, rozdz. I.

⁴¹ J. SMITH, *The life of saint Columba, the Apostle of the Highlands*, Glasgow 1824, s. 48.

⁴² Wiemy na przykład, iż święty Patryk w dzieciństwie oddany został na wychowanie dwóm siostronom swojej matki. Por. GIEREK, *Tradycja celtycka*, s. 50.

⁴³ MENZIES, *Saint Columba*, s. 3.

⁴⁴ HEANEY, *Za dziewiątą falą*, s. 79-80. Spór wygrał ostatecznie wuj Cuchulainna, król Conchobor. Fakt, iż opieki nad bohaterem podjął się bezpośrednio jeden z największych wodzów irlandzkich, podniósł pozycję Cuchulainna w społeczeństwie celtyckim. Por. *Tain*, tłum. E. Bryll, s. 13; *Tain*, s. 3. Przekazanie chłopca na wychowanie łączono także z obowiązkiem oddania 3 krów za młodzieńca bądź aż 30 krów, gdy chodziło o syna królewskiego. Por. MENZIES, *Saint Columba*, s. 3.

⁴⁵ RYAN, *Irish monasticism*, s. 207.

⁴⁶ RIORDAIN, *Early*, s. 28.

władzy, porzucił wszystko, co posiadał, by zostać duchownym, a za jego przykładem poszło wielu innych wysoko urodzonych Irlandczyków⁴⁷. W związku z pobytem świętego u Cruithnechana, miał być on także niekiedy znany jako Columban Cruithannain⁴⁸.

W żywocie pióra Adamnana zapisano ponadto, że gdy święty przebywał u Cruithnechana zdarzył się cud. Pewnego razu, kiedy kapłan wracał do swego domostwa, zauważył, iż cały budynek niezwykle świeci. Kiedy wszedł do pomieszczenia, w którym spał Kolumban, by zlokalizować źródło owego światła, okazało się, że cała twarz Kolumbana błyszczy. Jak przekazał dalej Adamnan, kapłan rozpoznał w nim łaskę Ducha Świętego⁴⁹. Podobne motywy z wykorzystaniem światłości charakterystyczne są także dla innych irszkockich tekstów hagiograficznych⁵⁰.

Po uzyskaniu pierwszych nauk w swoich rodzinnych stronach, Kolumban zapragnął poszerzyć swą edukację. W tym celu udał się więc do niejakiego biskupa Uinniana⁵¹. Do dziś nie jest pewne, kim był ten duchowny. Najbardziej prawdopodobne, iż chodzi o świętego Finnbarra (gdyż w tej formie pojawia się on w *Vita Sancti Columbae*), bądź też o Finniana z Moville⁵², czy też jego imiennika – świętego Finniana z Clonard⁵³. W myśl innej koncepcji, do której odwołuje się Richard Sharpe, ów Uinnian mógł być w rzeczywistości mnichem z Brytanii, który przebywał w tym czasie w Irlandii⁵⁴.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ P. Ó RIAIN, *Towards a methodology in early irish hagiography*, „Peritia” 1982, s. 150-151, 154. Nauki te najpewniej pobierane zaś były w samotni tego kapłana. Por. D. Ó CROININ, *Irlandia średniowieczna 400-1200*, Warszawa 2011, s. 234; A. MACDONALD, *Iona's style of government among the Picts and Scots: the toponymic evidence of Adomnan's Life of Columba*, „Peritia” 1985, s. 174-186.

⁴⁹ *Adomnan III 2*, ed. by R. Sharpe, s. 206.

⁵⁰ Jednym z atrybutów świętej Brygidy był ogień. Jeszcze przed narodzinami Brygidy pojawił się nad miejscem, gdzie mieszkała jej matka. W czasie, gdy była dzieckiem, widziano ogień płonący w jej domu, kiedy sąsiedzi podeszli do budynku okazało się, iż nie było go, a Brygida spokojnie spała w środku. Dla przykładu podać można także, iż w nocy, kiedy urodził się Brendan, nad domem w którym mieszkał, pojawiło się jasne światło. Zgodnie z tradycją to twarz świętego tak promieniała, przez co nikt nie mógł spojrzeć na dziecko wprost. Por. S. BOTHEROYD, P. BOTHEROYD, *Święty Brendan*, w: *Słownik mitologii celtyckiej*, Katowice: Książnica 2006, s. 365.

⁵¹ *Adomnan II 1*, ed. by R. Sharpe, s. 154.

⁵² Finnian z Moville sam pobierał nauki w Candida Casa, założonym przez świętego Niniana. Por. FORBES, *Life of*, rozdz. II.

⁵³ *Adomnan of Iona*, ed. by R. Sharpe, s. 11.

⁵⁴ Tamże.

Wiemy także, iż żył on jeszcze w 563 roku. Finnian z Clonard zmarł najpewniej w 549 roku, podczas epidemii żółtej febry⁵⁵. Dlatego też najczęściej uznaje się, iż Uinnianem był w rzeczywistości święty Finnian z Moville⁵⁶. Jeśli faktycznie chodzi o tę właśnie postać, Kolumban musiał być jednym z pierwszych uczniów w tym ośrodku monastycznym. Szkoła przyklasztorna powstała tam bowiem w 540 roku⁵⁷.

Niezależnie od tego, kim był opat klasztoru, w którym w tym czasie przebywał Kolumban, miało wtedy miejsce pewne cudowne wydarzenie, które Adomnan zawarł na początku II księgi żywota świętego Columcille. Oto bowiem, gdy tylko święty usłyszał historię o cudzie przemienienia, jakiego dokonał Chrystus w Kanie Galilejskiej, sam zapragnął wykonać podobny czyn. Dlatego też kiedy młody duchowny zobaczył puchary z wodą, po krótkiej modlitwie powiedział do zgromadzonych, iż teraz znajduje się w nich wino. Uznano to za wielki cud⁵⁸. Bezpośrednie odwołania do działań Chrystusa, a przez to utożsamianie świętego z Jezusem, stanowiło bodaj najważniejszy cel twórczości hagiograficznej. Nie zmienia to jednak faktu, iż niewiele mniej istotna była wielka skromność, jaką odznaczali się święci. Nie dziwi więc fakt, iż zaraz po tym cudzie Kolumban całą zasługę przypisał opatowi tego zgromadzenia⁵⁹. Mimo to podobne zdarzenia podwyższały także rangę Kolumbana, dzięki czemu był na tyle wielbiony przez wszystkich, że gdy tylko ktoś spotykał świętego, całował go – w ten sposób oddając mu szacunek⁶⁰.

W opisach, zawartych w hagiografiach iroszkockich, konieczna była jednak stała wędrówka i dlatego po pewnym czasie, spędzonym przez świętego w Moville, do klasztoru przybył poeta Gemman i spytał młodego kleryka, czy nie zechciałby nauczyć się poezji⁶¹. W odpowiedzi Kolumban podążył z Gemmanem do prowincji Leinster. Wydaje się, iż wybór ten był nieprzypadkowy. Z Leinsteru bowiem pochodziła matka świętego i fakt ten mógł mieć wpływ na dalszą drogę duchową Kolumbana⁶².

⁵⁵ T.M. CHARLES-EDWARDS, *Early Christian Ireland*, Cambridge: Cambridge University Press 2004, s. 292. Czy też w roku 551, co poświadcza *Chronicon Scotorum*. Por. CS 551.

⁵⁶ STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 42. Nieraz też spotkać można się z poglądem, iż Finnian z Moville i Finnbar z Corku to jedna i ta sama osoba.

⁵⁷ FORBES, *Life of*, rozdz. II.

⁵⁸ *Adomnan II 1*, ed. by R. Sharpe, s. 154, STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 42.

⁵⁹ *Adomnan II 1*, ed. by R. Sharpe, s. 154.

⁶⁰ SMITH, *The life of saint Columba*, s. 50.

⁶¹ MONTALEMBERT, *Saint Columba*, s. 9.

⁶² CHARLES-EDWARDS, *Early*, s. 291.

W czasie pobytu u Gemmana święty bodaj po raz pierwszy „użył” Opatrzności Bożej, która nad nim czuwała, by zwalczać złoczyńców. Pewnego razu, gdy wraz z Gemmanem odpoczywał na jednej z łąk, oddalił się on od swego nauczyciela. Wtedy to Gemman zauważył jak pewną niewiastę goni bandyta, który – jak można się było spodziewać – chciał ją zabić. Choć dziewczyna schowała się pod opończę poety, nie przeszkodziło to złoczyńcy dokonać morderstwa u stóp Gemmana. Zanim Kolumban podbiegł do swego mistrza, niewiasta już nie żyła. Gemman rzekł wtedy do Kolumbana: „czy zemsta taka dokonana na naszych oczach nie powinna być pomszczona?”. Jak przekazuje nam dalej Adamnan, Kolumban odparł, iż gdy tylko dusza dziewczyny opuści jej ciało i pójdzie do nieba, wtedy dusza mordercy pójdzie do piekła. Rzeczywiście, gdy tylko dusza niewiasty z niej uszła, jej morderca padł martwy⁶³. Historia ta przyniosła ponoć wielką sławę młodemu Kolumbanowi⁶⁴. Zabijanie przeciwników za pomocą modlitw do Boga nie było zresztą niczym niezwykłym w iroszkockich tekstach hagiograficznych. Znamy przecież rozliczne tego przypadki, choćby z najstarszych żywotów świętego Patryka, w szczególności w stosunku do druidów⁶⁵.

⁶³ *Adomnan II* 25, ed. by R. Sharpe, s. 174.

⁶⁴ STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 42-43.

⁶⁵ Patryk w walce z druidami często sam stosował metody kapłanów pogańskich. Zgodnie z tradycją Patryk spowodował, że druidów, z których jeden wyszydził dziewictwo Maryi, a drugi zdenerwował świętego, pochłonęła ziemia. Por. E. BRYLL, M. GORAJ, *Poezja staroirlandzka, Doire aniotów pétné*, Poznań: „W drodze” 1998, s. 33. Okoliczni druidzi ostro potępili czyn Patryka, widząc w nim początek nieszczęść dla siebie. Por. *Muirchu I 10*. Nieunikniona stała się więc konfrontacja obydwu światów. Jak podał autor *Vita Patricii*, Król: „Wziąwszy ze sobą dwóch najlepszych do stoczenia walki spośród druidów, to znaczy Lucet Maela i Lochru [...] wyruszył Loeguire z Tary kunekropolii mężów z Fiacc”. Gdy doszło do spotkania kapłanów obydwu religii „Jeden z dwóch druidów zwany Lochru, okazał zuchwałość wobec świętego i ośmielał się uwłaczać gwałtownymi słowami wierze katolickiej. Gdy wypowiedział oszczerstwa, święty Patryk popatrzył nań piorunującym wzrokiem i [...] z wielką mocą i pełen wiary zawołał doniosłym głosem do Pana: „Panie, który wszystko możesz i wszystko z Twej mocy istnieje, który wysłałeś mnie tutaj! Spraw, aby ten bezbożnik, który bluźni Imieniu Twemu został zaraz wzięty przez i wnet oddał ducha. Po tych słowach druid uniósł się nagle w powietrze i spadł z wysoka między zgromadzonych ludzi. Uderzywszy czaszką o kamień roztrzaskał głowę i zmarł na ich oczach”. Por. *Muirchu I 16*. Patryk w swoim postępowaniu często stosował metody rzadko kojarzone z działalnością osób świętych, posuwając się także do zabijania swoich przeciwników, choć –jak się wydaje – to właśnie takie zachowania mogły łatwiej przemówić do mieszkańców Irlandii początków średniowiecza. Patryk potrafił także ukazywać moc Bożą przez zapobieganie działaniom pogan. Jednym z takich zdarzeń jest sytuacja, opisana w tekście *Muirchu*, gdy druid, o imieniu Lucat Moel, chciał otruć Patryka poprzez dodanie trucizny do jego napoju. Święty przewidując to spowodował ścięcie się płynu, a po odwróceniu kielicha trucizna wypadła z niego. Por. *Muirchu I 17*. Po tym zdarzeniu dojsz do ostatecznej rozgrywki między kapłanami. Druid, chcąc

Podczas nauk u Gemmana świętego odwiedzić miał anioł, który spytał młodego kleryka, jakie cechy u duchownego uważa za najcenniejsze. Kolumban bez namysłu stwierdził, iż czystość (niewinność) oraz mądrość. Wtedy przed świętym pojawiły się trzy niezwykle piękne dziewczęta, które zaczęły go obejmować. Młodzieniec zawstydził się⁶⁶. Podobne opowieści znajdujemy także w żywotach innych świętych iroszkockich. Za przykład jeszcze raz posłużyć nam może tradycja pozostała po świętej Brygidzie z Kildare⁶⁷. W nieco zmienionej formie motyw ten zastosowano również w żywocie świętego Kolumbana Młodszego, żyjącego w latach 531-615⁶⁸. Jest to więc charakterystyczny zabieg dla wszystkich tekstów hagiograficznych – przyszła osoba święta posiadać musiała niezwykłą urodę. Columcille miał być wysoki, przystojny i smukły⁶⁹, dzięki czemu cieszył się zainteresowaniem płci przeciwnej. Walka z wszelkimi pokusami cielesnymi stanowiła natomiast bardzo ważny element formacji duchowej. Wiemy jednak, iż opowieść w żywocie Kolumbana kończy się inaczej niż w pozostałych utworach tego typu. Dziewczęta przysłane zostały ponoć przez anioła, dlatego, gdy tylko Kolumban spytał, kto jest ich ojcem, po chwili odpowiedziały mu, iż jest nim Jezus. Niewiasty miały natomiast na imię Dziewictwo, Mądrość i Proroctwo⁷⁰. W tym przypadku kolejny raz widać wszechogarniający wpływ Boga na wszystkie aspekty życia świętego, gdyż nawet pozorna pokusa okazuje się

sprawdzić Patryka, rzekł „Okażmy znaki swej mocy na tej rozległej równinie!”. Por. *Muirchu I 20*. Po tym wyzwaniu Lucet Mael sprowadził na ziemię śnieg, lecz, jak dawniej wierzono, nie potrafił go cofnąć, aż do następnego dnia. Patryk rzekł „Potrafisz sprawić tylko zło, a nie dobro. Ja postępuję inaczej”. Po tych słowach Patryk cofnął śnieg. Następnie druid sprowadził ciemności, które tylko święty umiał rozpedzić. Por. *Muirchu I 20*. Spór rozstrzygnąć miała próba ognia, której poddać się mieli druid i uczeń świętego imieniem Benan. Zgodnie z tekstem *Muirchu*, weszli oni do domu nakładając na siebie tuniki przeciwników. Dom następnie podpalono. W wyniku tego druid spłonął, a z jego części domu pozostał tylko ornat Patryka, w który był ubrany, Benan natomiast pozostał przy życiu, a spłonęła jedynie tunika druida. Por. *Muirchu I 20*.

⁶⁶ MONTALEMBERT, *Saint Columba*, s. 7.

⁶⁷ Brygida, zgodnie z późniejszą tradycją, odstraszyła jednego z zalotników, wydłubując sobie oczy, po tym jak zostały one przez niego skomplementowane. Po jego ucieczce święta obmyła je w studni, którą sama stworzyła za pomocą laski i odzyskała wzrok. Od tego wydarzenia, jak niegdyś wierzono, studnia ta leczyła dolegliwości związane ze wzrokiem. Por. GIEREK, *Tradycja celtycka*, s. 61.

⁶⁸ Początkowo Kolumban, widząc mniszkę, poczuł wielką pokusę, ale po jej szybkich pouczeniach postanowił obrać czystość, którą zachował do końca swych dni. Por. *Żywot Kolumbana 3*, Pisma Starochrześcijańskie pisarzy, T. 60, oprac. J. Strzelczyk, Warszawa 1995. s. 191.

⁶⁹ FORBES, *Life of*, rozdz. I.

⁷⁰ MONTALEMBERT, *Saint Columba*, s. 7.

być darem i Łaską Bożą, którą posiadał Kolumban dzięki swej niezłomnej postawie.

Kolejnym motywem, wielokrotnie pojawiającym się w *Vita Sancti Columbae*, są aniołowie. Co istotne, księga trzecia tego dzieła nazywana jest *Liber Angeli* z powodu zamieszczonych tam objawień, które ukazane zostały przez nich Kolumbanowi. Dla przykładu obrazującego kontakty Kolumbana z aniołami w wieku młodzieńczym podać można, iż pewnego razu na jednej z dróg Kolumban spotkał pewnego mężczyznę. Święty spytał go, kim jest, a ten odpowiedział, iż nazywa się Axal i jest aniołem Bożym – pomocnikiem, który wysłany został, by czuwać zawsze przy boku Kolumbana⁷¹. Rzeczywiście, aniołowie wielokrotnie wspomagali świętego Columcille w najróżniejszych obowiązkach. Jedna z legend głosiła, iż wspierali go, gdy miał mękę w kamiennych żarnach⁷². Opatrzność Boża nie opuszczała także innych świętych iroszkockich⁷³.

Po odejściu od Gemmana Kolumban udał się do klasztoru w Clonard, gdzie opatem był święty Finnian⁷⁴, zwany „opiekunem dwunastu apostołów Irlandii”⁷⁵. W swoim czasie zgromadzenie to było bowiem jedną z najlepszych (o ile nie najwybitniejszą) ze szkół w Irlandii. Legendy głoszą, iż naukę w Clonard pobierało trzy tysiące mnichów⁷⁶. Wiemy także, iż Kolumban w Clonard wykonywał wiele różnych obowiązków. Jednym z nich było przygotowywanie posiłków za pomocą cudów⁷⁷. Znaczną część czasu pochłaniało Kolumbanowi również przekładanie świętych ksiąg⁷⁸. Można powiedzieć, iż w tym okresie wykształcił się model studiów, który zakładał naukę łaciny, prawa kościelnego, teologii (która obejmowała studia nad mo-

⁷¹ GREGORY, *O świętym Brendanie*, s. 18.

⁷² Tamże, s. 17.

⁷³ Święty Patryk podczas podróży w łodzi z poganami, przebył olbrzymi dystans w ciągu 28 dni, nie znajdując pożywienia, w końcu jednak, po modlitwie, Apostoł Zielonej Wyspy wraz z towarzyszami natknął się na stado wieprzy. Doszło do tego zanim jeszcze został wyświęcony. Por. *Muirchu I 2*.

⁷⁴ Ten wybitny nauczyciel kształcił się u Cadoca, mnicha walijskiego. Por. K. HUGHES, *The historical value of the lives of saint Finnian of Clonard*, „The English Historical Review”, 1954, s. 265; E. BLADOWSKA, *Monastycyzm celtycki*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia Religioznica” 1987, s. 19.

⁷⁵ STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 43.

⁷⁶ FORBES, *Life of*, rozdz. II. Podobnie w Bangor i Clonfert przebywało ponoć trzy tysiące zakonników. Por. MENZIES, *Saint Columba*, s. 5.

⁷⁷ CROININ, *Irlandia*, s. 231-232.

⁷⁸ MENZIES, *Saint Columba*, s. 9.

ralnością, dogmatyką i obrzędami), oraz egzegezę Pisma Świętego⁷⁹. Działalność i liczne dokonania świętego świadczą, iż nauki te studiował niezwykle pilnie. Trzeba także przyznać, iż liczba klasztorów, które odwiedził Kolumban, jest znacznie większa, niż w przypadku innych świętych iroszkockich żyjących we wczesnym średniowieczu. Taka intelektualna *peregrinatio* była jednak częstą praktyką, ponieważ przyszli opaci brać musieli wzorce z innych klasztorów i różnych reguł monastycznych, zanim założyli własny ośrodek⁸⁰.

Święty Kolumban krótko przebywał również w klasztorze w Mobhi Clarainech, znanym także jako klasztor świętego Mobiego w Glasnevin. W roku 544 klasztor ten nawiedziła jednak potężna burza i został on zamknięty⁸¹. Zgodnie z inną teorią powodem likwidacji zgromadzenia w Glasnevin była najpewniej zaraza żółtej febry, która nawiedziła Irlandię w 549 roku⁸². Razem z Columcille w klasztorze u Mobiego przebywali inni wielcy święci kościoła iroszkockiego – Comgall z Bangor, Ciaran z Clonmacnoise czy Canice z Kilkenny. Wydarzenia te miały istotne znaczenie dla dalszej drogi duchowej Kolumbana, gdyż przypuszczalnie to właśnie dzięki nim postanowił on założyć swoje pierwsze zgromadzenie. Nie dziwi więc fakt, iż zapragnął w tym czasie przyjąć święcenia duchowne, a diakonat zdobył jeszcze u kapłana Cruithnechana. Jak się zdaje, Finnian z Clonard nie był biskupem, dlatego Kolumban udał się do biskupa Etchena z Clonfad, gdzie uzyskał prezbiterat⁸³. Podobnie do Finniana, sam Columcille zapewne nigdy nie był biskupem⁸⁴. Lucy Menzies, tłumacząc ten fakt, przytoczyła jedną z legend związaną z postacią świętego. Starł się on bowiem jeszcze jako chłopiec z jednym z biskupów w „próbach Opatrzności Bożej” i po tym jak wygrał, okazało się, iż jest bliżej Boga, nie pragnął już zostać biskupem⁸⁵.

Aby rozpocząć własną drogę duchową, konieczne było zdobycie odpowiedniej wiedzy. Święci zyskiwali ją często w tradycyjny sposób w klasztorze, lecz by ową świętość udowodnić, konieczne było zapewnienie Bożej pomocy w zdobywaniu wiedzy. Dlatego też w jednym ze zbiorów legend, opiewających czyny Kolumbana, znajdujemy cudowną przypowieść odnoszącą się do tego zagadnienia. Gdy święty przebywał jeszcze u Cruithnechana, kapłan

⁷⁹ BLADOWSKA, *Monastycyzm celtycki*, s. 16.

⁸⁰ Tamże, s. 12.

⁸¹ PRZYBYŁ, *Święty Kolumba*, s. 96.

⁸² CROININ, *Irlandia*, s. 22; CHARLES-EDWARDS, *Early*, s. 292.

⁸³ STRZELCZYK, *Iroszkoci*, s. 43.

⁸⁴ RYAN, *Irish monasticism*, s. 164.

⁸⁵ MENZIES, *Saint Columba*, s. 11.

spytał w pewnym momencie któregoś z uczonych irlandzkich, czy Kolumban jest już w odpowiednim wieku, by zacząć pobierać nauki. Sprawdzając to polecono mu, by wypisał wszystkie litery na słodkim kołaczku. Potem zaś dał to ciastko Kolumbanowi, a ten zjadł je, po czym spojrzał najpierw na wschód, a następnie na zachód. Uczony rzekł wtedy, iż taka właśnie będzie władza Kolumbana, po dwóch stronach morza. Święty natychmiast nauczył się także tego, co zostało mu zapisane⁸⁶. Motyw zdobycia wiedzy przez młodzieńca, dzięki jedzeniu, znany był także w mitologii celtyckiej. Mówi o tym choćby legenda o Finnie. Młody bohater, będąc na naukach u Finnecesa, dostał za zadanie przyrządzić dla swego mistrza łososia. Pouczono go jednak, by pod żadnym pozorem nie jadł go, choćby nawet kawałka. Podczas zdejmowania ryby z ognia Finn sparzył się jednak w palec i musiał go possać. Bohater powrócił do Finnecesa, lecz gdy ten zauważył go, spytał czy nie zjadł przypadkiem jego łososia, a Finn opowiedział mu o tym, w jaki sposób się oparzył. W Irlandii łososie uznawano za symbol mądrości, dlatego od tego czasu, gdy tylko Finn miał nad czymś pomyśleć, musiał possać swój kciuk, a pomysł zaraz przychodził mu do głowy⁸⁷. Bohater ten, podobnie jak święty Kolumban, miał być także wielkim znawcą poezji⁸⁸.

Powracając do opowieści, odnoszących się do Kolumbana, powiedziec należy, iż istnieje także pewna historia mówiąca o tym, w jaki sposób określono władzę, którą kiedyś posiadzie Kolumban Starszy. Zgodnie z legendami, święty Fintan z Clain Enaird, w czasie gdy widział się ze świętym Kolumbanem (nie wiemy jednak gdzie doszło do tego spotkania, Kolumban mógł odwiedzić klasztor świętego w Clonenagh, jak też zetknąć się z nim w ośrodku monastycznym, w którym aktualnie przebywał), zobaczył dwa księżycy – złoty i srebrny. Złoty miał powędrować na północ i oświetlić Szkocję, był on symbolem szlachetnej krwi i mądrości. Zgodnie z przyjętą legendą hagiograficzną określał on dalszą podróż Kolumbana i jego misję chrystianizacyjną w Szkocji⁸⁹.

Warto jeszcze wrócić do cudów, których dokonać miał Kolumban w czasie swej młodości. W żywotach świętych iroszkockich bardzo charakterystyczne były niezwykle czyny związane z podporządkowaniem sobie zwierząt przez

⁸⁶ GREGORY, *O świętym Brendanie*, s. 17.

⁸⁷ HEANEY, *Za dziewiątą falą*, s. 168-169; A. ANDERS, *Dwa światy: Przenikanie się wątków chrześcijańskich i pogańskich w mitologii celtyckiej*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2009, s. 94.

⁸⁸ HEANEY, *Za dziewiątą falą*, s. 169.

⁸⁹ GREGORY, *O świętym Brendanie*, s. 16.

wybitnych duchownych⁹⁰. Dlatego też w przypadku Kolumbana znane były liczne przykłady posłuszeństwa stworzeń wobec niego⁹¹. Czasem jednak by tego dokonać, konieczna była demonstracja siły duchowej, jaką posiadał święty. Adamnan przekazał nam, iż pewnego razu Kolumban pokonał bestię zagrażającą ludziom tylko dzięki wypowiedzanym słowom. Na dźwięk modlitwy świętego bestia padła bowiem martwa⁹².

Podsumowując warto podkreślić, iż opis młodzieńczego życia i edukacji świętego Kolumbana Starszego, opisanych w *Vita Sancti Columbae*, nie odbiega od typowego hagiograficznego przedstawienia bohatera w dawnej Irlandii, jak też na innych terenach. Przyszły święty wielokrotnie udowodniać musiał swoją niezwykłość poprzez dowodzenie nieustannej Opatrzności Bożej, która nad nim czuwała, czy też dokonując różnego rodzaju cudów. Przebieg pobieranych przez Kolumbana nauk także jest bardzo podobny do opisów edukacji innych świętych irlandzkich z okresu wczesnego średniowiecza. Wynika on między innymi z ciągłej potrzeby *peregrinatio*. W okresie młodości świętego Kolumbana Starszego świetnie widać zaś ową intelektualną wędrówkę po różnych zgromadzeniach średniowiecznej Irlandii, która była tak ważna dla zachowania toposu wykształcenia każdego mnicha iroszkockiego i często pojawia się w hagiografiach – wyidealizowanych opisach ich życia.

BIBLIOGRAFIA

- Adomnan of Iona, *Life of Saint Columba*, ed. by R. Sharpe, London 1995.
- ANDERS A., *Dwa światy: Przenikanie się wątków chrześcijańskich i pogańskich w mitologii celtyckiej*, Toruń 2009.
- Annals of Inisfallen, w: Corpus of Electronic Texts, ucc.ie/celt/published/T100004/index.html, dostęp 13.04.2013.
- Annals of Tigernach, w: Corpus of Electronic Texts, ucc.ie/celt/published/T100002A/index.html, dostęp 13.04.2013.
- BLADOWSKA E., *Monastycyzm celtycki*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia Religiologica” 1987, t. 18.
- BULLOUGH D. A., *Columba, Adomnan and the achievement of Iona, Part I*, „The Scottish Historical Review” 1964, vol. 43.

⁹⁰ Zgodnie z dawnymi wierzeniami, zwierzęta były zawsze posłuszne świętemu Patrykowi. Gdy pewnego razu wilk porwał owce, za sprawą świętego, następnego dnia bestia sama ją przyniosła. Por. GIEREK, *Tradycja*, s. 51.

⁹¹ RIORDAIN, *Early irish saints*, s. 28.

⁹² *Adomnan II 26*, ed. by R. Sharpe, s. 175.

- CHARLES-EDWARDS T.M., *Early Christian Ireland*, Cambridge 2004.
- Chronicon Scotorum, w: *Corpus of Electronic Texts*, ucc.ie/celt/published/T100016/index.html, dostęp 13.04.2013.
- FALARSKI W., *Podróże po Irlandii monastycznej*, Poznań 2006.
- FORBES F. A., *Life of saint Columba, Apostle of Scotland*, Manchester 1919.
- GIEREK B., *Tradycja celtycka w życiu religijnym współczesnego społeczeństwa irlandzkiego*, Kraków 2002.
- GREGORY L., *O świętym Brendanie żeglarzu tudzież o innych świętych i bohaterach Irlandii*, Kraków 1998.
- HEANEY M., *Za dziewiątą falą, Księga legend irlandzkich*, Kraków 1996.
- HUGHES K., *The historical value of the lives of saint Finnian of Clonard*, „*The English Historical Review*” 1954, vol. 69.
- MACDONALD A., *Iona’s style of government among the Picts and Scots: the toponymic evidence of Adomnan’s Life of Columba*, „*Peritia*” 1985, vol. 4.
- MENZIES L., *Saint Columba of Iona, a study of his life, his life, and his influence*, London 1920.
- MIELETINSKI E., *Poetyka mitu*, Warszawa 1981.
- MONTALEMBERT C.D., *Saint Columba Apostle of Caledonia*, New York 1868.
- NEHRING P., *Topika wczesnych łacińskich żywotów świętych: Od Vita Antonii do Vita Augustii*, Toruń 1999.
- NOWACKI K., *Cuchulainn – bohater w społeczeństwie mitycznej Irlandii*, Poznań 2004.
- Ó CROININ D., *Irlandia średniowieczna 400-1200*, Warszawa 2011.
- Ó RIAIN P., *Towards a methodology in early irish hagiography*, „*Peritia*” 1982, vol. 1.
- Ó RIORDAIN J.J., *Early irish saints*, Dublin 2001.
- PRZYBYŁ J., *Święty Kolumba, misjonarz, cudotwórca, opat. W 1400 rocznicę śmierci*, „*Rocznik Teologiczny*” 41(1999), z. 1-2.
- RYAN J., *Irish monasticism, origins and early development*, Dublin 1992.
- SIMPSON W.D., *The historical saint Columba*, Aberdeen 1927.
- SMITH J., *The life of saint Columba, the Apostle of the Highlands*, Glasgow 1824.
- STRZELCZYK J., *Iroszkoci w kulturze średniowiecznej Europy*, Warszawa 1987.
- Tain czyli Urowadzenie stad z Cauilnge*, tłum. E. Bryll, M. Goraj, Warszawa 1983.
- The Annals of Ulster*. w: *Corpus of Electronic Texts*, ucc.ie/celt/published/T100001A/index.html, dostęp 13.04.2013.
- The Tain: from the Irish epic Tain Bó Cuailnge*, trans. T. Kinsella, Oxford 1990.
- Vita Declani I*, w: *Vitae Sanctorum Hiberniae*, ed. by Ch. Plummer, vol. 2, Dublin 1997.
- Żywot Kolumbana*, *Pisma Starochrześcijańskich pisarzy*, t. 60, oprac. J. Strzelczyk, Warszawa 1995.

MŁODOŚĆ I WYCHOWANIE ŚWIĘTEGO KOLUMBANA STARSZEGO

S t r e s z c z e n i e

W Irlandii we wczesnym średniowieczu działało wielu duchownych, którzy w znacznym stopniu wpisali się w historię tego regionu. Po niektórych z nich zachowała się bogata tradycja, w większości w postaci legend, czy też dzieł hagiograficznych. Jednym z takich świętych jest

choćby Kolumban Starszy, mnich żyjący w VI wieku. Najstarszy zachowany żywot tego duchownego – *Vita Sancti Columbae* pióra Adamnana – zawiera cenne informacje świadczące o tym opacie. Źródło to stanowi bardzo ważny materiał do badań choćby z uwagi na fakt przedstawienia głównego jego bohatera zgodnie z wzorcem iroszkockiej świętości. Niezwykłość Kolumbana przejawiała się już w okresie lat młodzieńczych, a nawet dokładniej mówiąc jeszcze przed jego narodzinami. W *Vita* zawarto bowiem wiele przykładów, które potwierdzać miały wspaniałość tego duchownego. Dlatego większość zawartych tam opisów typowa jest dla tego rodzaju źródeł. Do nich zaliczyć należy przewidywanie przyszłych czynów świętego, dokonywanie przez niego licznych cudów, czy też edukację Kolumbana w kilku zgromadzeniach zakonnych. Mnisi irlandzcy mieli bowiem wielką potrzebę odbywania intelektualnej *peregrinatio*, która kształtować miała ich formację duchową. Na przykładzie opisu młodości Kolumbana Starszego widać zaś jakie elementy w prezentacji bohatera były konieczne w celu zachowania wymogów tekstu hagiograficznego.

Słowa kluczowe: Kolumban Starszy, monastycyzm, Irlandia, edukacja, hagiografia, wczesne średniowiecze, Kościół iroszkocki.